博物館圖書部
XXVII
10687a

v.d.J. K

HET VREDESVRAAGSTUK

REDE

in tegenwoordigheid van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal uitgesproken bij de opening van het Eerste Nederlandsch-Indisch Juristen Congres te Batavia

op 8 Juli 1929

door den Voorzitter

Mr. J. VAN KAN

G. KOLFF & Co. — WELTEVREDEN
1929.

XXVII. 10662 2
Rp 281-470

HET VREDESVRAAGSTUK

REDE

in tegenwoordigheid van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal uitgesproken bij de opening van het Eerste Nederlandsch-Indisch Juristen Congres te Batavia

op 8 Juli 1929

door den Voorzitter

Mr. J. VAN KAN

G. KOLFF & Co. — WELTEVREDEN
1929.

HAKUBUTU-KAN
DJAKARTA

0010 - 59017760
1211466340

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 23 Mei 2013
No. Induk : 57962/PN-MUSEUM/'13
BIB - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

Excellentie,
Zeer geachte Congressisten en Genoodigden,

Onmiddellijk na de beëindiging van den grooten oorlog is een diep en algemeen vredesverlangen over de menschheid gekomen, de neerslag van den afschuw, die allen vervulde na de aanschouwde gruwelen en het doorgestane leed. En een oogenblik scheen het alsof de groote verwachting zou worden verwezenlijkt, alsof de goede en beslissende boodschap aanstaande was. Spoedig daarna is die verwachting weer geluwd, ontgoocheld en ontnuchterd door hetgeen de na-oorlogstijd te aanschouwen heeft gegeven aan de voortzetting van twisten tusschen volken en volksgroepen, teleurgesteld door het falen der hel opgeflikkerde hoop. En nu zijn bij velen moedeloosheid en scepticisme ingetreden. Gelukkig zijn die moedeloosheid en dat scepticisme bij lange na niet algemeen. De vredesapostelen gaan voort met zoeken naar de formule, die de menschheid aanvaarden kan, en de ijveraars volharden in het aankweeken van het vredesverlangen en het vestigen van de overtuiging, dat de oorlog kan en moet gebannen worden uit de wereld. Maar het vooruitzicht op die eindoplossing kan den verstandelijken en zedelijken steun der weifelaars en onverschilligen niet ontberen. Onze tijd beweegt zich in een vorm van samenle-

ving, waarin de overtuiging van allen of althans zeer velen en de daaruit voortspruitende wil van allen of althans zeer velen onmisbaar zijn geworden voor de stevige en duurzame oplossing van groote practische vraagstukken. Opdat de samenleving der volken hare vredige oplossing erlange, moet de groote massa hare overtuiging vestigen in die richting en haren wil strekken naar dat doel. Daartoe moet de tegenstand, de stille en machtige tegenstand der onverschilligen en der twijfelaars worden overwonnen.

Wij mogen hiervan uitgaan, dat de volksmassa, die altijd het goede wil, volgen zal, zoo men haar klaarheid van inzicht geeft omtrent het vredesvraagstuk, zoo men haar op begrijpelijke gronden de overtuiging bijbrengt, dat de wereldvrede niet is een droom van utopisten, niet een onbereikbaar ideaal zwevend voor de oogen van hen, die de werkelijke roerselen der menschenziel niet doorgronden, doch dat de weg naar den vrede mogelijk is en dat die mogelijkheid werkelijkheid kan worden. De klaarheid moet ook hier den weg wijzen naar het richtige en het goede. Daarom ligt de eerste en noodzakelijke propaganda der vredesgedachte besloten in hare toelichting. Laat het volk zien, dát het kan door te laten zien hóe het kan, dan zal de openbare meening volgen. De probleemstelling is overheerschend belangrijk, te belangrijker omdat de vredesbeweging van ons geslacht, met bewonderenswaardige volharding geleid, met brandend verlangen vervuld, met de edelste bedoelingen bezield, nochtans somtijds zondigt door vaagheid van voorstelling en gejaagde zucht naar haastige gevolgtrekking.

Ik wil dan vanavond eene poging ondernemen om het vredesvraagstuk voor u op te zetten gelijk ik het begrijp, in de hoop ook bij sommigen uwer eenige twijfels weg te nemen, en eenig geloof aan eene practisch verwezenlijkbare vredesgedachte bij te brengen. Daartoe stel ik mij voor, met u na te gaan de onderscheidene wegen, welke de vredesbeweging bewandelt, de onderscheidene stroomingen, waarvan de vredesbeweging uitkomst verwacht, met

de bedoeling die verschillende wegen en stroomingen, eenmaal onderscheiden en onderkend, te schatten in hunne practische waarde voor onzen tijd. Het is aangewezen en zelfs geboden, dat wij ons daarbij bepalen tot de groote en duidelijk geteekende lijnen.

Vooraf moge ik eene opmerking plaatsen. Het is ons uitsluitend te doen om het inzicht in de hedendaagsche vredesbeweging, om hare kansen van verwezenlijking in de naaste toekomst. Nochtans kan het nuttig zijn, ter verluchting van het heden, somtijds te verwijzen naar het verleden. Men make zich los van den waan, dat de vredesgedachte van nu en de vredesgedachte van voorheen onvergelijkbare of nagenoeg onvergelijkbare grootheden zijn. Het vredesverlangen en het ernstige streven naar zijne verwezenlijking zijn even oud als de oorlog tusschen beschaafde volken. Het is de natuurlijke reactie der beschaving tegen de gedwongen aanschouwing van de oorlogsellende. De menschheid, druipend van bloed en gebroken door oorlogswee, heeft altijd van den vrede gedroomd, naar den vrede gesnakt. Het kenmerkend verschil tusschen het vredesverlangen van voorheen en het vredesverlangen van thans is bovenal dit, dat eertijds de enkelingen op den vrede zonnen, groote denkende koppen en groote smachtende harten, leiders van volken en leiders van gedachten, nu daarentegen de beweging is geworden eene volksbeweging, waaraan tien- en honderdduizenden in alle landen der aarde deelnemen en medewerken. Men vergete echter niet, dat in vroegere tijden de éene machtige enkeling ten aanzien van de politiek van zijn tijd evenveel, soms meer, vermocht dan thans de duizendkoppige menigte. Onze tijd is wezenlijk democratisch geworden in dezen zin, dat het bestel van zaken berusten moet op, ook groote hervormingen niet meer kunnen worden tot stand gebracht zonder de overtuiging en den wil van allen of zeer velen, terwijl in vroe-

gere eeuwen de Een, door allen als hun leider aanvaard, dacht en wilde voor allen. Daarbij komt iets anders. Naast het bewuste vredesverlangen is een gang van zaken waarneembaar in de groepeering van volken en landen, die zonder op den vrede te zijn gericht, noodwendig tot beperking of uitsluiting van den oorlog leiden moet binnen zekere grenzen. Men heeft het verschijnsel met eene niet geheel juiste, doch duidelijke benaming aangeduid als de onbewuste vredesgedachte. Het spreekt vanzelf, dat die gang van zaken in een grijs verleden evenzeer denkbaar is geweest als tegenwoordig en inderdaad ook voorgekomen is. Zoodat heden en verleden der vredesbeweging deugdelijk vergelijkbare grootheden zijn en het verleden, mits nauwgezet waargenomen en voorzichtig geduid, nuttige punten van vergelijking bieden kan en nuttige lessen inhoudt voor de toekomst.

Daarmede is tegelijk uitgesproken de eenvoudige waarheid, waaraan ik hier nog even herinner, dat lang niet al wat vrede brengt of ten slotte vrede beoogt in zijn aanvang als vredesstreven is opgezet.

De vredesgedachte heeft zich altijd bewogen en beweegt zich nog steeds langs twee banen.

Daar is eene eerste gedachtenlijn, die welbewust en regelrecht afgaat op het vredesdoel. Dat is de vredesgedachte door zedelijke overtuiging. Zij richt zich tot de gewetens der menschen en poogt de zedelijke norm ingang te doen vinden: wij mogen den oorlog niet voeren, de oorlog is slecht en wij mogen het slechte niet doen. De oorlog is een zedelijk kwaad, omdat hij verderf en ellende zaait onder de menschen; of de oorlog is slecht, omdat hij doodslag brengt op groote schaal, dus de overtreding van de erkende norm „gij zult niet dooden"; of de oorlog is slecht, omdat hij geweld pleegt in den afschuwelijksten vorm en wij geweld niet plegen mogen; of de oorlog is slecht, omdat hij de wapenen hanteert en de mensch de wapenen niet hanteeren mag; of in modernen vorm,

omdat de oorlog is eene nagenoeg ongebreidelde en niet beheerschte daad van macht en de ongebreidelde machtsdaad de gerechtigheid ontkent en vermoordt; of, in een vorm, die staat boven de geslachten, de oorlog is slecht, omdat hij is eene uiting van zelfzucht, haat en wraakgevoel en dus de ergste verkrachting van het gebod der liefde. Indien ooit aan de honderden millioenen de algemeene zedelijke overtuiging kon worden bijgebracht van een deel der eerste Christenen, van Wederdoopers en Doopsgezinden, van Dienstweigeraars uit zuivere beweegredenen, dat het verboden moet zijn de wapenen te dragen, of deze andere overtuiging der Quakers, dat de mensch geweld niet mag plegen, of deze andere overtuiging van hen, die de leuze „vrede door recht" in den idealen zin aan de wereld hebben voorgehouden, dat Gerechtigheid heerschen moet boven alle Macht, of bovenal deze andere overtuiging, die de blijde boodschap weergeeft van het Christendom aan de menschen in samenleving, „bemint elkander" — dan zou het vraagstuk van den vrede zijne afdoende oplossing hebben gevonden.

Met den allerdiepsten eerbied sta ik tegenover elke zedelijke overtuiging, in het bijzonder tegenover al die zedelijke leuzen, die de vredesgedachte wekken in de harten der menschen, ik geloof aan de macht ten goede der zedelijke overtuiging, ik geloof aan eene toekomst, waarin eenmaal de doorwerking van het gebod der liefde over de verdorvenheid der menschelijke natuur zal zegevieren en, met den vrede in de harten, den vrede onder de volken brengen zal. Maar wie den moed heeft de werkelijkheid onder oogen te zien, moet bekennen, dat de menschheid voor die oplossing van het vraagstuk nog niet rijp is, dat op dit oogenblik niet éene zedelijke leuze machtig genoeg is om te bedwingen de aandriften van zelfzucht en hoogmoed van enkelingen en volken, die ten oorlog drijven, niet éene zedelijke overtuiging sterk genoeg om de ontzaglijke vuurproef der nationale neigingen te doorstaan. De vredesapostelen, die den vrede prediken, door op te wekken tot de

naleving van hooge zedelijke beginselen, verrichten edelen arbeid, die ongetwijfeld vruchten gedragen heeft en dragen zal, zij wijzen der menschheid den mooisten, maar tevens moeilijksten weg. Zelfs kan het zedelijk pacifisme gevaarlijk worden, doordat het te veel belooft en de aandacht te veel samentrekt op dat eene, dat goed is, edel en verheven, maar door de groote menigte, die nog niet begrijpt en nog niet begrijpen kan, wordt gezien als een onbereikbaar ideaal. Zoo worden onverschilligheid, twijfelzucht, moedeloosheid gekweekt en de vredesbeweging heeft aller aandacht, vertrouwen, opgewektheid van noode. Laat de zedelijke overtuiging ongehinderd en gesteund gaan haren mooien, stillen, langzamen gang, het vredesvraagstuk heeft van haar de zuiverste winst te wachten. Maar voor de mogelijkheid eener dadelijke oplossing van het vraagstuk is het noodig andere wegen te speuren en te wijzen aan hen, op wier vertrouwen men rekent als op eene onmisbare hulp bij de oplossing.

Sinds het gepeins der menschen op beperking en uitbanning van den oorlog is bedacht geweest, heeft men gezocht langs eene gansch andere gedachtenbaan.

In haren opzet is zij zeer eenvoudig. Oorlog is de gewelddadige botsing van elkander vijandig gezinde menschengroepen, die ieder strijden voor hetgeen zij begrijpen als hun eigen belang. Zoo die omschrijving juist is, veronderstelt het oorlogsverschijnsel eene drievoudige tegenstelling, eene van menschengroepen, staten, volken, stammen, rassen, eene van gezindheid, die tot onderlinge vijandschap wordt, en eene van belangen. De vijandige gezindheid en de belangentegenstelling zijn niet denkbaar zonder de tegenstelling der groepen, die de dragers van de belangen zijn en die de gezindheid koesteren. De kerntegenstelling is die der menschengroepen. Gelukt het die tegenstelling weg te nemen, dan is met één slag het vredesvraagstuk opgelost. Eenheid moet worden tot stand ge-

bracht tusschen die groepen, voor welke men den oorlog wil uitsluiten. Wil men ten slotte den wereldvrede langs dien weg bereiken, dan moet de eenheid der wereld als einddoel worden gewrocht.

Die grondgedachte der vergroeiing van landen en volken tot gedurig zwellende eenheden kan in hare verwezenlijking op drie wijzen worden gedacht, of historisch gesproken, is op drie wijzen tot uiting gekomen:

als de vorming van eene eenheid, waarin de samenstellende deelen zijn opgelost;

als eene harmonisch vergroeide veelheid met behoud van de zelfstandige deelen;

als eenheid boven de deelen, dus met behoud van de samenstellende zelfstandige deelen, overwelfd door eene eenheid, welke beheerscht, doch niet opslokt.

Ik noem dat met vreemde, echter gemakkelijk begrijpelijke en sprekende woorden, universaliteit, internationalisme en supernationalisme.

De universaliteitsgedachte streeft naar de vorming van den eenheidskring, met opoffering van de zelfstandige onderdeelen. Zij is in dezen gedachtengang de meest afdoende oplossing van het vredesvraagstuk. Zoo het ooit gelukt ware of gelukken kon, heel de wereld samen te vatten in één staats- en rechtsverband, omsluitend de versmolten eenheid van landen en volken, dan opnieuw ware het vraagstuk opgelost. Maar de meest afdoende oplossingen bieden niet altijd de grootste kansen van verwezenlijking. De universeele eenheidskring eischt het offer van de zelfstandige onderdeelen en daarmede het offer van zooveel, dat den menschen lief is en voor hen ontzaglijke levenswaarde vertegenwoordigt. Daarin schuilt de groote zwakheid der universaliteitsgedachte als middel tot den vrede. Zij is geboren in dagen, toen men de wereld, althans de beschaafde wereld, die het grijpen

waard scheen, zag als eene grijpbare uitgestrektheid, omsloten door zeeën en woestijnen, welke de zichtbare en bekende aarde afrondden tot een overzienbaar en bereikbaar geheel. Zij is gerijpt in de koppen van begeerige veroveraars, vorsten of volken, haar opzet is geweest overheersching, niet vrede. Zij is gegaan den weg van geweld, den weg van oorlog en bloed. Zij draagt zoo, als vredesgedachte, de dubbele tegenspraak in zich, én haar opzet én hare middelen zijn de ontkenning zelve van den vrede. Zij kan alleen door latere bewustwording, na veel gepleegd geweld en moedwillig gevoerde oorlogen, komen tot het besef van de vredesroeping. Zij vraagt te groote offers en zij vergt, dat die offers onvrijwillig worden gebracht. Zij is in onze wereld, die niet meer besloten ligt tusschen bepaalde grenzen, doch de aarde omvat, niet meer uitvoerbaar.

De vorming van den wereldkring door onderwerping of, anders gezegd, het streven naar de wereldheerschappij heeft in de Oudheid onafgebroken en ook daarna soms nog vorsten en volken beziggehouden, Egyptenaren, Assyriërs, Babyloniërs, Perzen, den Macedoniër, de Romeinen, later Arabieren en Turken, nog later de Habsburgers en Napoleon. Somtijds is daarbij de vredesgedachte tot opflikkering gekomen, éenmaal tot mooie ontplooiing, in het Romeinsche keizerrijk vóor de Severen. Van dat alles is niets of niet veel overgebleven, niet veel van de opgezette wereldrijken, niets van den vredesdroom, dien zij droegen in de flank of dien zij hadden vermogen te wekken, niets dan de herinnering, die soms bekoort, maar niet tot navolging lokt. De afgedwongen universaliteit heeft als voedingsbodem van vredesgedachte afgedaan voor onzen tijd en voor alle toekomst, waarin wij thans vermogen te blikken.

Te belangwekkender is het, dat het gronddenkbeeld der wereldkringvorming, zij het dan in gematigden vorm, ditmaal echter niet als gedwongen, doch als vrijwillige kringvorming, in nieu-

werwetsch kleed gestoken, onlangs is herleefd. Want niet op anderen grondslag berust de zoogenaamde Pan-Europabeweging, die wel is waar de aandacht op de unificatie van Europa samentrekt, doch zulks alleen doet omdat Europa het moeilijkst tot eenheid kan worden gebracht en dus zijne unificatie de grootste inspanning vereischt. In waarheid wordt beoogd, door vrijwillige aaneensluiting, de vorming van vier of vijf blokken, waarvan de „Vereenigde Staten van Europa" er een uitmaken en die te zamen de aarde omspannen. Daardoor wordt dadelijk de universaliteitsidee in hare extensiteit getemperd; ontworpen wordt niet met één slag de eenheid der aarde of de eenheid der menschheid, doch de vorming van meerdere groote kringen, die door nadere aaneensluiting voor samenwerking en versmelting kunnen worden rijp gemaakt. Ook wat hare intensiteit betreft, is de universaliteitsgedachte getemperd; de zelfstandigheid der onderdeelen wordt én staatkundig én economisch tot op zekere hoogte geëerbiedigd, voor een ander en zeer aanzienlijk deel echter prijsgegeven. Het plan is en wordt in de kringen der vredesvrienden koel ontvangen. Afgezien van de vele en onoverwinlijke moeilijkheden der uitvoering, welke hier slechts kunnen worden aangeroerd, betwijfelt men eenerzijds terecht of binnen afzienbaren tijd in Europa de gegevens voor de beoogde eenheid zullen voorhanden zijn, of Europa rijp is voor een algemeen tolverbond, voor een gelijkvormig geldwezen, voor eenvormige sociale wetgeving, voor eenheid van privaatrecht, voor gemeenschappelijke economische politiek, zooals alle stelsels, voor afstand van de koloniën door de verschillende landen ten bate van den bond, zooals bovendien een der stelsels het begeeren. Men ziet anderzijds in die naast elkander gedachte reusachtige blokken, tusschen welke wrijving in het geheel niet is uitgesloten, juist een tergend gevaar voor den wereldvrede.

Wie ijvert voor den vrede op dien grondslag, ijvert zeer zeker

niet voor den vrede der naaste toekomst. En het is in het geheel niet te verwachten, dat de openbare meening zich door de belofte, welke het denkbeeld inhoudt, zal laten overtuigen of overreden om vastberaden het vredeswerk te steunen.

De zeer velen, die de zwakheid der universaliteitsgedachte, de gedwongen en de associatieve, hebben begrepen, maar blijven gelooven aan de uitkomst, welke de gemeenschap der volken brengen moet, hebben hunne hoop gevestigd op eene andere gemeenschap, eene die de zelfstandigheid der onderdeelen onaangetast laat, niettemin de zelfstandig voortbestaande staten en volken in een zoodanig saamhoorigheidsgevoel vereenigt, dat onderlinge oorlogen als eene onmogelijkheid zijn uitgesloten. Het genoegzaam saamgegroeide verscheurt zich zelf niet meer.

De wereldgeschiedenis heeft geleid tot de gemakkelijke waarneming, dat staatjes en steden, stammen en volkjes, na elkander vinnig en langdurig te hebben beoorloogd, door de versmelting tot grooter staatkundig en ander belangenverband geworden zijn van vijanden, die zij waren, tot verbroederde volks- en kringgenooten, die aan onderlinge beoorloging niet meer denken. Van de veelbelovende les, welke uit die waarneming volgt, heeft de vredesbeweging zich meester gemaakt en zij wijst er met vreugde op, dat in onzen tijd eene veelomvattende gemeenschap van belangen in vorming en volmaking is. Gelijk de familiehuishouding is overgegaan tot stadshuishouding en deze tot volkshuishouding, zoo is sinds lang in voorbereiding en reeds in vollen gang de wereldhuishouding. De volken zijn niet meer, tot bevrediging van hunne behoeften, aangewezen op de door hen zelf voortgebrachte goederen, de behoefte is gericht op de goederen der wereld, en, omgekeerd, zijn de goederenvoortbrenging en de goederenafzet geworden tot wereldproductie en werelddistributie, tengevolge van dat alles het credietwezen tot wereldcredietwezen, de handel tot wereld-

HAKUBUTU-KAN
DJAKARTA

handel, verwezenlijkt door het gedurig toenemend wereldverkeer, dat, in intense wisselwerking, de bestaande belangengemeenschap bevredigt, nieuwe schept, de begeerde contacten vergemakkelijkt, nieuwe te voorschijn roept. Dat is bovenal het gevolg van de wonderen der hedendaagsche techniek, die speelt met arbeidsverdeeling, voor het vervoer van menschen en goederen de afstanden doet slinken, voor de overbrenging van berichten tot opheffens toe, van alle vervoer de zekerheid verhoogt, den menschen het reizen veraangenaamt. En terwijl de economische unificatie der wereld zich voltrekt, ontstaan, op dien grondslag en daarbuiten, andere contacten; de inrichting en de contrôle van die wereldhuishouding en dat wereldverkeer vereischen tal van internationale regelingen, instellingen, commissies en bureaux voor post, telegrafie, telefonie, automobielverkeer, luchtverkeer, handel, scheepvaart, vervoer te land, arbeid, visscherij, landbouw, voorkoming van epidemieën en bevordering van volksgezondheid, tot bescherming van geestelijk eigendom, tot bevordering van kunsten en wetenschappen, daarnaast sport en toerisme, die toenadering en onderlinge waardeering brengen tusschen volken en groepen, die elkander te voren soms nauwelijks kenden. De wereldgemeenschap is in aangroei als eene gemeenschap van stoffelijke en geestelijke belangen. Aller belangen liggen over de aarde verspreid en de aarde is omwikkeld met een groot net van verkeerswegen, dat dwars door alle verscheidenheid heen de veelvuldige onderlinge aanrakingen der volken onafgebroken onderhoudt. Saamhoorigheidsgevoel wordt op groote schaal aangekweekt tusschen de menschen; landen, staten, volken, rassen worden gedurig hechter aan elkander gesmeed als onderdeelen van het eene groote Geheel.

De vredesbeweging heeft zich van dat wereldgebeuren meester gemaakt. Zij heeft de verwachting uitgesproken, soms voorspeld, dat de menschheid reeds uit louter zelfzuchtige overwegingen den oorlog niet meer willen zal, welhaast niet meer willen kan, nu im-

mers de oorlog, noodwendig gericht op vernietiging van belangen der tegenstanders, tevens beteekent vernietiging van eigen belangen in het vijandige buitenland en elders. Zij heeft het daarbij niet gelaten. Ten einde het natuurlijk proces te verhaasten, heeft zij de leiding genomen bij de verveelvuldiging van de internationale contacten op allerlei gebied. Zij heeft het saamhoorigheidsbesef aangewakkerd. Zij heeft bovenal der menschheid den spiegel harer ware belangenwaardeering voorgehouden, zij heeft de oogen geopend voor de ongerijmdheid van den oorlog, die den overwinnaar onmetelijk nadeel berokkent, terwijl hij voordeel zoekt, zij heeft allen aangespoord den oorlog te voorkomen, die immers aller belangen bedreigt, de belangen van neutralen en oorlogvoerenden, de belangen van overwinnaars en overwonnenen. Die beweging van het Internationalisme was in vollen gang omstreeks het begin dezer eeuw. Zij heeft geschriften over de wereld geslingerd, die in den juisten toon de dringende vredesgedachte van het groeiend Internationalisme hebben ontsluierd en verhelderd, zij heeft de propaganda voor den wereldvrede ingericht en de menschheid bezworen zich te bezinnen op de beteekenis van den gewijzigden wereldtoestand en te onderkennen de Groote Illusie, dat de oorlog voortaan nog zou kunnen brengen hetgeen men eertijds daarvan verwachtte. Geen waardevol bezit in eenigen vorm, geen vast en geen roerend goed, geen verbeurdverklaring van eigendom, geen koloniale voordeelen, doch, met de vernietiging van eigen kapitaal thuis, ook vernietiging van eigen belangen, ook van eigen kapitaal in den vreemde, van eigen handel, van eigen crediet. En de pacifisten zijn samengekomen, dikwijls en in grooten getale, van alle oorden der aarde, op vele plekken der aarde vooral sinds 1889 tot 1913 toe, in wereldcongressen voor den vrede, in de veelbelovende bijeenkomsten der Interparlementaire Unie. Permanente instellingen zijn in het leven geroepen tot bewaking van den vrede, tot bevordering van de vredige beslechting van geschillen, tot

de opstelling van rechtsregelingen, belangrijke internationale toenaderingscomité's en andere vredesscheppingen zijn opgericht, de zeer belangrijke en werkdadige ten getale van twaalf; het Office Central des Associations Internationales te Bern groepeerde in onderlinge samenwerking eenige honderden vereenigingen en genootschappen. Daar staalde men elkander in de overtuiging, dat de oorlog niet meer komen kon, daar kweekte men bovendien de overtuiging dat de oorlog niet meer komen mocht en zon men op middelen om die dubbele overtuiging algemeen ingang te doen vinden en kracht bij te zetten.

De vredesbeweging op den grondslag van het internationalisme was in vollen bloei, toen de oorlog in '14 losbarstte over Europa en de wereld! Toen is de groote ontgoocheling gekomen en het internationalistisch pacifisme kwam der ontstelde menschheid op zijne beurt voor als eene Groote Illusie. Het Internationalisme had te veel gehoopt en te veel beloofd. Het had in zijne groote opgewektheid met drie dingen niet voldoende rekening gehouden. Het had in de eerste plaats onderschat de ingesluimerde, maar ontzaglijke kracht van het nationalisme, waarachter dadelijk al het internationale streven schuil ging en machteloos verdween; alle saamhoorigheidsgevoel was in weinige dagen vaneengereten en lag in flarden gescheurd. Het had in de tweede plaats te veel getuurd op het nadeel, hetwelk de oorlog ook den overwinnaar bereidt, en daarbij vergeten, dat nochtans duizendmaal grootere rampen den overwonnene bedreigen. Millioenen gekromde nekken hebben tegenover elkander gestaan, tot elke inspanning en tot elk offer waren de volken bereid, de strakke aandacht gericht op dat eene, de afwending van de ramp der nederlaag, die voor sommigen de ondergang kon beteekenen, en zij dachten daarbij in het geheel niet meer aan de nadeelen der overwinning. Het Internationalisme had in de derde plaats met volle zeilen aangestuurd op de vermenigvuldiging van de contacten der volken,

maar daarbij de eenvoudige waarheid uit het oog verloren, dat behalve vriendschap, liefde en overeenstemming, ook vijandschap, haat en conflict uit contact geboren worden.

Ook thans behoudt nog steeds de internationalistische gedachte als vredesgedachte hare waarde voor de toekomst. Zelfs is op haren grondslag, naast voortzetting van de bestaande, nieuwe bedrijvigheid waar te nemen, van welke machtige invloeden kunnen uitgaan. Ik denk aan de vredesactie der internationale arbeidersorganisaties en van den bond der kerken. Maar die waarde, welke zij te voren scheen te hebben, heeft de internationalistische gedachte niet meer. Want vooreerst heeft de wereldontwikkeling zelve een schok gekregen, waarvan zij zich nog bij lange na niet heeft hersteld, de wereldorde in aangroei is zelve tot stilstand gekomen en tot trageren vooruitgang gedoemd. En bovenal, als vredesbeweging heeft thans het Internationalisme zijne onvoorspoedige geschiedenis, het sleept het verleden mee van de begane fouten en van zijne althans tijdelijke mislukking. Als algemeene vredesleuze heeft het aan overredingskracht en aan vertrouwen zooveel verloren, dat het de menschheid niet meer algemeen kan bekoren.

Een nieuwe tijd is aangebroken. Het Universalisme had de veelheid geofferd aan de eenheid, die onbereikbaar bleek, onbereikbaar langs den weg van aaneensluiting, eerst recht onbereikbaar langs den weg van geweld. Het Internationalisme was uitgegaan van het behoud der veelheid en het had gehoopt op de harmonische vergroeiing langs natuurlijken weg en die harmonische vergroeiing is, zoo niet onbereikbaar gebleken, dan toch veel moeilijker bereikbaar dan verwacht was; zij is bovendien geremd. In het Universalisme schaadt de eenheid de veelheid, in het Internationalisme schaadt de veelheid de eenheid. Het ligt voor de hand, dat men is gaan zoeken in eene derde richting, die de eenheid nastreeft met behoud van de veelheid, die eenheid en veelheid in

evenwicht houdt. Dat is de grondgedachte van het Supernationalisme, dat evenals het Internationalisme de veelheid der staten ongeschonden laat, dan echter niet tusschen die onafhankelijke staten een verband weeft (inter nationes), doch boven de staten een koepel welft (super nationes).

Ook dat denkbeeld is niet nieuw. Het kan integendeel bogen op een brok historie als geen ander stelsel, want de zeer intense vredesgedachte der Middeleeuwen was bovenal op het Supernationalisme gebouwd: het Heilige Roomsche Rijk onder de leiding van Keizer en Paus, dat zich welfde boven de Christenrijken. Het denkbeeld ligt zoozeer voor de hand, dat het ook telkens keert in de reeks van ontwerpen voor den eeuwigen vrede, door staatslieden en denkers ontworpen. Niet alleen de beraamde volkenbond van Paus Pius II — een naklank van het stelsel der Middeleeuwen —, maar ook de ontwerpen van Pierre Dubois, van Eméric Crucé, het Grand Dessein van Sully, het projet van den abbé de St.-Pierre, zij zijn alle uitingen van de supernationale grondgedachte. Maar geen dier projecten heeft ooit een begin van uitvoering beleefd.

En nu berust op hetzelfde beginsel de Volkenbond. De Volkenbond is een voortbrengsel van den grooten oorlog. Hij is de reactie van het menschelijk geweten tegen de gruwelen en verschrikkingen van dien oorlog. Men begreep, dat er iets gebeuren moest om althans te pogen, de herhaling daarvan te voorkomen. Het is een geluk, dat men niet den pacifistischen gedachtendraad van vroeger heeft opgenomen, maar dat men heeft gebouwd op een nieuwen grondslag, den grondslag van het Supernationalisme. In het internationalistische tijdperk had het pacifisme het wachtwoord uitgegeven: „de wereldvrede kan niet worden tot stand gebracht, als een van boven af georganiseerd instituut". Daarop geeft het supernationalistisch vredesbeginsel ten antwoord: „de wereldvrede moet worden tot stand gebracht als eene van boven af georganiseerde rechtsinstelling".

Niet dat dan met één slag de moeilijkheden zijn overwonnen. Wie de korte levensgeschiedenis van den Volkenbond heeft gadegeslagen, weet beter. Ook het Supernationalisme moet zijn bestaansrecht als vruchtbare vredesgedachte bewijzen. Wanneer wij ons bezinnen op het beginsel, dan bespeuren wij twee moeilijkheden, van welker oplossing de levensvatbaarheid van het beginsel en dus de toekomst van den Volkenbond afhangen.

In de eerste plaats rijst de vraag: hoe is het gezag van den Bond, die zich als eenheid welft boven de voortbestaande veelheid der zelfstandige naties, in overeenstemming te brengen met het staatsgezag der onafhankelijke staten? Tot kort geleden was men gewoon daarop met groote stelligheid te antwoorden: die overeenstemming is onbereikbaar, de onafhankelijke staat kan niet ondergeschikt worden gemaakt aan eenig hooger gezag, want de onafhankelijke staat is souverein en souvereiniteit beteekent het recht van den staat om zijne gedragingen op volstrekte wijze zelf te bepalen, zonder iemands inmenging te dulden en zonder aan iemand ter wereld eenige rekenschap te geven. De souvereiniteit is met de supernationale gedachte onvereenigbaar. Dat moet volmondig worden toegegeven. Maar reeds is deze andere overtuiging bezig zich te vestigen, welke de moeilijkheid tot oplossing brengt: het oude volstrekte souvereiniteitsbegrip moet worden overboord geworpen. De staten zijn slechts souverein binnen den kring, die niet door rechtsregeling is aan banden gelegd, zij verliezen hunne volstrekte vrijheid van handelen voor zoover die vrijheid door eigen overeenkomst of door hoogere rechtsregeling is gebonden. De souvereiniteitsleer heeft van de 16e eeuw af, toen zij beschouwd werd als eene geweldige vinding, niet alleen het staatsrecht, maar ook het practisch gebaren der staten beheerscht. Het is daarom niet gemakkelijk, de andere voorstelling ingang te doen vinden. Maar reeds luwt de tegenstand der oude theoretici en reeds thans kan men nieuwe leerboeken van volken-

recht niet meer opslaan zonder de nieuwe, de beperkte formule aan te treffen. Wat gebeurd is in den grooten oorlog, heeft de oogen geopend voor de innerlijke armoede van het souvereiniteitsbeginsel. Een plechtig gesloten en lang bestaand verdrag is als „een vodje papier" verscheurd, tegen alle bestaande oorlogsrecht in zijn open steden gebombardeerd, steden en dorpen in asch gelegd en verwoest buiten gevecht, zijn non-combattanten gefusilleerd, de burgerlijke bevolking in krijgsgevangenschap weggevoerd, zware schattingen opgelegd, eigendommen verbeurd verklaard, giftige gassen en andere verboden strijdmiddelen aangewend. En het droevige is, dat al die wandaden gerechtvaardigd worden door het souvereiniteitsbeginsel, want de souvereine staat is niet gebonden aan zijn eigen verdragen en overeenkomsten. Toen heeft de openbare meening zich gekeerd tegen het beginsel, in welks naam zoo gruwelijk onrecht wordt tot recht gemaakt, toen is de leuze aangeheven, die als een kreet van verlossing gegaan is door de rijen van de mannen van het volkenrecht: weg met de souvereiniteit, „het oude plankier is verrot", een nieuw volkenrecht moet worden gebouwd op een nieuw grondbeginsel, dat der beperkte souvereiniteit, beperkt door zelfbeperking en door hoogere rechtsregeling!

De beperkte souvereiniteitsleer is de onmisbare voorwaarde voor de rechtvaardiging der supernationale gedachte en dus voor het gedijen, ja voor het bestaan van den Volkenbond. Zij verleent tegelijk een hechten grondslag aan de instellingen en rechtsregelingen, welke onontbeerlijk zijn voor de behoorlijke waarneming van elke supernationale taak, ook voor die van den Volkenbond, verplichte internationale rechtspraak of arbitrage, de competentie der internationale gerechtshoven, executie- en dwangmaatregelen tot nakoming zoowel van de bepalingen van het Volkenbondsverdrag als van de rechterlijke en arbitrale uitspraken, ten slotte van internationaal strafrecht.

De beperkte souvereiniteitsleer is ook de uitkomst voor het bestaande en voor het nieuwe internationale volkenrecht. Al hetgeen het oude volkenrecht regelde voor den tijd van vrede en voor den tijd van oorlog, al die afspraken stonden, hoe plechtig ook bezworen, op het drijfzand der souvereiniteit. Krachtens dat beginsel kon de gebonden staat zich op het beslissend oogenblik altijd aan zijne verplichting onttrekken, want de souvereine staat is slechts in schijn gebonden, ter laatste instantie blijft hij heer en meester over zijne gedragingen. Het van vroeger bestaande volkenrecht erlangt een nieuwen en stevigen grondslag, wanneer de staten komen tot het besef, dat zij door elke afspraak een deel van hunne souvereiniteit, dat is van hunne vrijheid tot handelen, prijsgeven. En daarmede zijn tevens veilig gesteld de nieuwe en toekomstige regelingen, welke al dan niet in overleg en in samenwerking met den Volkenbond, echter niet door den Volkenbond, worden getroffen, dus getroffen of beraamd op den grondslag van het internationalisme, tot uitbanning van den oorlog en verplichte arbitrage of rechtspraak, allerbelangrijkste regelingen, die heel veel verder kunnen gaan en reeds gegaan zijn dan het Volkenbondsverdrag.

Ik kom tot de tweede en inderdaad zeer groote moeilijkheid, waarmede het Supernationalisme te kampen heeft en nog te kampen zal krijgen. Hoe verdraagt zich het eenheidbewustzijn, dat voor allen zorgen moet, met het nationale bewustzijn der leiders en bestuurders, dat de neiging heeft bij voorkeur te zorgen voor het eigen land? De nationale zelfzucht, het „sacro egoismo", is de tweede en gevaarlijkste vijand der supernationale gedachte. Alle vroeger beraamde supernationale plannen zijn daarom mislukt, omdat de tot medewerking genoodigde mogendheden op den bodem dier projecten zucht naar nationaal gewin van de zijde der ontwerpers meenden te bespeuren. En uit denzelfden hoek ondervindt de Volkenbond tegenstand, wantrouwen, verdachtmaking.

Eenige jaren geleden begon men het openlijk te zeggen en te schrijven in ernstige en welmeenende kringen, dat de groote mogendheden den Volkenbond meer en meer gingen beschouwen als hun orgaan, als een politiek strijdmiddel en aan zich zelf de verdeeling van de zetels voorbehielden. Dat is het gevaarlijkste oogenblik geweest in het bestaan van den Bond.

De nationale geest dreigt den vrijen groei van den supernationalen geest te belemmeren en nochtans is die groei noodzakelijk. Nog staan met wantrouwen groote mogendheden tegenover elkander, met wantrouwen kleine en middelbare mogendheden tegenover de groote. Dat wantrouwen komt tot uiting in het gebaren van den Bond; het schokt op zijne beurt het vertrouwen der openbare meening en kweekt terughouding in de wereld. De oorzaken van dat wantrouwen kunnen niet met één slag worden weggenomen — na al het gebeurde en nog niet vergetene! —, maar gewichtige stappen in de goede richting zijn waarneembaar. Het Protocol van Genève, hoezeer niet geratifiëerd, is toch tot stand gekomen; bovenal mogen worden genoemd de verdragen van Locarno en de Kellogg-verdragen. Ik zwijg maar liever over de ontwapening. En, wat aangaat de kleine en middelbare mogendheden, reeds is in de nieuwe volkenrechtsleer eene kentering gaande van het inzicht in de rechten der kleine staten. Het oude op de souvereiniteit gebouwde volkenrecht kende alleen gelijkberechtigde, immers alle souvereine staten, zonder onderscheid tusschen groote en kleine. Het besef wordt nu levendig, dat de verschillende mogendheden ook in het gezamenlijke wereldbestel ongelijke taken te vervullen hebben, en dat tegenover ongelijke plichten ook ongelijke rechten mogen en moeten staan. Ook het beginsel der volkenrechtelijke gelijkheid van allen, opnieuw voortspruitsel van het beginsel der souvereiniteit, moet worden besnoeid en herzien. Reeds wrijft men zich het zand der souvereiniteit uit de oogen en beginnen de regeeringen der kleine en middelbare mogend-

heden in te zien, dat hun aandeel in het supernationale bestel van zaken meer bescheiden mag en moet zijn. Ook de onderdanen der kleine en middelbare naties moeten zich van die eenvoudige waarheid doordringen, dat zware lasten zware verantwoordelijkheid, dus groote rechten meebrengen. Dan zullen zij zonder verzet en zonder hun vertrouwen te ontzeggen aan de instelling, die op voet van ongelijkheid is geschoeid, het offer brengen van hunne nationale achterstelling, welke in waarheid achterstelling niet is. Zoo zijn er belangrijke lichtpunten. De supernationale geest, die —ik stem het volmondig toe—nog lang niet vrij is van nationale smetten, is bezig het zuiveringsproces te ondergaan, dat hij ondergaan moet. Vertrouwen moeten wij, dat die afdoende zuivering mogelijk zal blijken, — met den steun der openbare meening.

En zoo kom ik tot het slotwoord.

Ik heb gepoogd u eenigen doorkijk te geven in het vraagstuk, dat de gespannen aandacht der wereld heeft, ten aanzien waarvan ieder denkend mensch, die het goede wil, zijn standpunt heeft te bepalen. Nu ik uit die uiteenzetting eene slotsom trekken moet, komt mij voor den geest de voorstelling der oude Grieken, die Eirene plaatsten in éene rij met Dike en Eunomia, samengebracht met den demon Basileia. De uitbeelding zou bedacht kunnen zijn als de verluchting van de verschillende richtingen, waarin de oplossing van het vredesvraagstuk is gezocht: de Vrede, die zoekt den steun der Heerschersmacht, der Gerechtigheid, der Rechtsordening. Ik heb getracht te doen uitkomen, op welke dier drie geestelijke machten wij op dit oogenblik naar mijne overtuiging onze groote verwachting moeten vestigen. Indien de verdedigde opvatting juist is, is het vredesvraagstuk bovenal tot rechtsvraagstuk, een vraagstuk van internationale rechtsordening, verheven of verlaagd naar gelang men die verschuiving wil bezien van machtsstandpunt dan wel van zedelijk standpunt. Zoo nu de gegeven uiteenzetting voor sommigen, die weifelen en twijfelen, aan-

leiding kan worden hunne geesteshouding aan het gezegde te toetsen, dan moge hun daarbij deze andere slotsom van mijn betoog worden aanbevolen, dat de teleurstellingen van het nabije en ook van het verre verleden niet tot moedeloosheid behoeven te stemmen, dat de vredesbeweging onzer dagen immers zoekt langs wezenlijk nieuwe banen, die niet zijn belast met den druk van vroegere dwalingen en mislukkingen, nieuwe banen, die nieuwe vergezichten openen op goede en gerechtvaardigde uitkomst. Maar daartoe zijn onontbeerlijk de steun en het vertrouwen der openbare meening, dat wil zeggen ieders instemming en ieders vertrouwen. Ik wek niet op mee te doen aan het goed bedoelde, doch soms half begrepen geroep van „vrede, vrede". Ik vraag ook niet blinde bewondering voor het nu ondernomene, maar ik vraag de bijzondere aandacht voor de supernationale rechtsgedachte, die beredeneerde vrienden van den Volkenbond kweeken kan. Ieder kan en moet bijdragen tot de oplossing van het raadsel, dat hangt over de wereld als eene gouden belofte en tegelijk als eene geweldige bedreiging, dat gebiedend ontraadseling eischt alvorens de oorlogssfinx haar werk van verslinding zal hebben hervat.